

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ดนตรี ม.๕

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง : นันทกร พงศ์เลิศวุฒิ

ผู้ตรวจ : กรกมล อิมาชัย
เรืออากาศเอก ธันวาท พุ่งทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพงษ์ บ้านไกรทอง

บรรณาธิการ : ฤทธิเดช เตือนหทัย

ผลิตและจัดจำหน่าย

บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด
นางสาวปัญญณี วิทยสัมพันธ์
๑๐๑/๑๔ หมู่บ้านมณีนี ๓ ซอย ๑๐
ถนนรัตนธิเบศร์ ตำบลไทรมา อำเภอมือง
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐
โทร. ๐-๒๕๒๔-๖๓๑๖
๐๘-๑๔๔๕-๙๙๖๘, ๐๘-๖๓๐๐-๔๑๑๓
โทรสาร ๐-๒๕๙๔-๓๙๒๓
E-mail : editor@muangthaibook.com
Website : www.muangthaibook.com

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ดนตรี ม.๕

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง : นันทกร พงศ์เลิศวุฒิ

ผู้ตรวจ : กรกมล อิมาชัย
เรืออากาศเอก ธันวาท พุ่งทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพงษ์ บ้านไกรทอง

บรรณาธิการ : ฤทธิเดช เตือนหทัย

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มกราคม ๒๕๖๘

จำนวน : ๓,๐๐๐ เล่ม

จัดทำโดย : บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด
นางสาวปัญญณี วิทยสัมพันธ์
๑๐๑/๑๔ หมู่บ้านมณีนี ๓ ซอย ๑๐ ถนนรัตนธิเบศร์
ตำบลไทรมา อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐
โทร. ๐-๒๕๒๔-๖๓๑๖, ๐๘-๑๔๔๕-๙๙๖๘, ๐๘-๖๓๐๐-๔๑๑๓
โทรสาร ๐-๒๕๙๔-๓๙๒๓
E-mail : editor@muangthaibook.com
Website : www.muangthaibook.com

ISBN : 978-616-281-955-1

ราคา : ๘๙ บาท

“หนังสือเล่มนี้เป็นลิขสิทธิ์ของ บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด ห้ามทำซ้ำ คัดลอก เลียนแบบ
ทำสำเนาตัดแปลง หรือวิธีการอื่นใดไปเผยแพร่ ไม่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้
นอกจากจะได้รับขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจาก บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด”

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ดนตรี ม.๕ เล่มนี้ เรียบเรียงขึ้นตรงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ เพื่อให้นักเรียนและครูใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ เน้นการพัฒนาและส่งเสริมให้นักเรียนได้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด รวมทั้งสามารถนำพนักเรียนรู้ให้เกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนด

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ดนตรี ม.๕ เล่มนี้เรียบเรียงขึ้นโดยคำนึงถึงหลักการ แนวคิด และจุดเน้นการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ทั้งในเรื่องของจุดหมายของหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ การจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ใช้มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่ประกอบด้วยตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทางเป็นเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ โดยเนื้อหาสาระในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ตรงตามสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดที่แบ่งเป็นตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทาง มีกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้และกระบวนการจัดการของผู้เรียน ท้ายหน่วยยังมีกิจกรรมต่าง ๆ และคำถามประจำหน่วยการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ และช่วยทบทวนเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้

องค์ประกอบต่าง ๆ ที่นำเสนอในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ดนตรี ม.๕ เล่มนี้ มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื้อหาและกิจกรรมที่นำเสนอมีความหลากหลาย ทันสมัย เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ดนตรี ม.๕ เล่มนี้ จะสามารถให้ความรู้และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน ผู้สอน ตลอดจนผู้สนใจศึกษาทั่วไปเป็นอย่างดี สามารถช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ เกิดสมรรถนะ มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

นันทกร พงศ์เลิศวุฒิ

และ

ฝ่ายวิชาการ ศูนย์หนังสือ เมืองไทย

สารบัญ

หน้า

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ การสร้างสรรค์งานดนตรี..... ๑

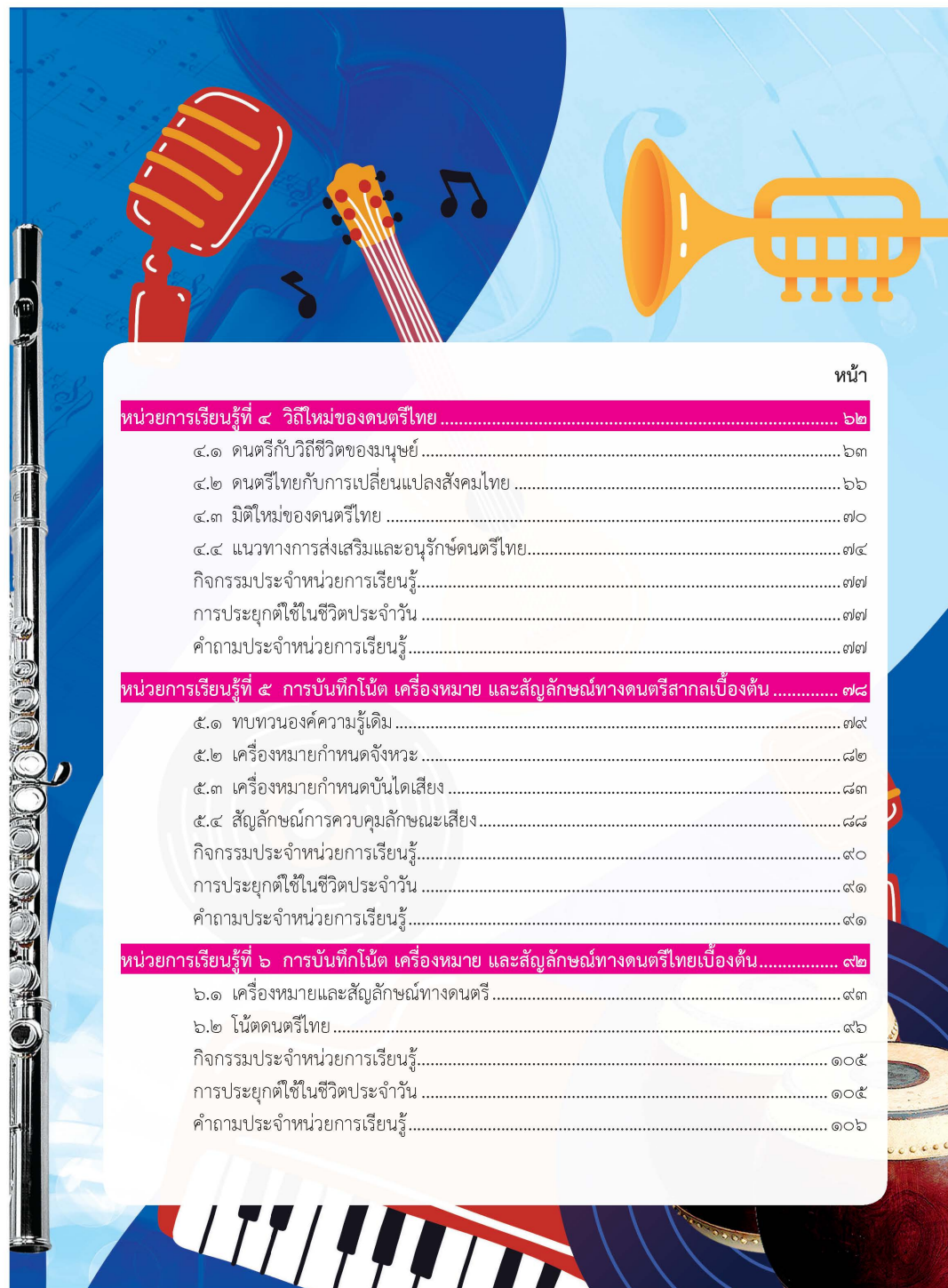
๑.๑ ความเชื่อกับการสร้างสรรค์งานดนตรี.....	๒
๑.๒ ศาสนากับการสร้างสรรค์งานดนตรี.....	๙
๑.๓ วิถีชีวิตกับการสร้างสรรค์งานดนตรี.....	๑๓
๑.๔ เทคโนโลยีกับการสร้างสรรค์งานดนตรี.....	๑๖
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๑๙
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๑๙
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๑๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ เอกลักษณ์ทางดนตรี..... ๒๐

๒.๑ วัฒนธรรมดนตรีภาคกลาง.....	๒๑
๒.๒ วัฒนธรรมดนตรีภาคเหนือ.....	๒๔
๒.๓ วัฒนธรรมดนตรีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน).....	๒๘
๒.๔ วัฒนธรรมดนตรีภาคใต้.....	๓๑
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๓๔
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๓๔
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๓๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ ดนตรีประเภทเพื่อนบ้าน ๓๖

๓.๑ การถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกของงานดนตรีประเภทอาเชียน.....	๓๗
๓.๒ วัฒนธรรมดนตรีกลุ่มอาเชียน	๓๙
๓.๓ วัฒนธรรมดนตรีเกาหลี.....	๕๐
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๖๑
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๖๑
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๖๑

หน้า

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ วิถีใหม่ของคนรุ่นใหม่ ๖๒

๔.๑ คนรุ่นใหม่กับวิถีชีวิตของมนุษย์.....	๖๓
๔.๒ คนรุ่นใหม่กับการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย	๖๖
๔.๓ มิติใหม่ของคนรุ่นใหม่	๗๐
๔.๔ แนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์คนไทย.....	๗๔
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๗๗
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๗๗
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๗๗

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ การบันทึกโน้ต เครื่องหมาย และสัญลักษณ์ทางดนตรีสากลเบื้องต้น ๗๘

๕.๑ ทบทวนองค์ความรู้เดิม	๗๙
๕.๒ เครื่องหมายกำหนดจังหวะ	๘๒
๕.๓ เครื่องหมายกำหนดบันไดเสียง	๘๓
๕.๔ สัญลักษณ์การควบคุมลักษณะเสียง.....	๘๘
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๙๐
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๙๑
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๙๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖ การบันทึกโน้ต เครื่องหมาย และสัญลักษณ์ทางดนตรีไทยเบื้องต้น ๙๒

๖.๑ เครื่องหมายและสัญลักษณ์ทางดนตรี.....	๙๓
๖.๒ โน้ตดนตรีไทย.....	๙๖
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๑๐๕
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๑๐๕
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๑๐๖

หน้า

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗ การฝึกปฏิบัติร้องเพลง ๑๐๗

๗.๑ เทคนิคและการถ่ายทอดอารมณ์ด้วยการร้องเพลง.....	๑๐๘
๗.๒ การประเมินคุณภาพการร้องเพลง	๑๑๗
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๑๑๙
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๑๑๙
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๑๒๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘ การฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรี ๑๒๑

๘.๑ ขลุ่ยวีคอร์ดและการฝึกปฏิบัติ	๑๒๒
๘.๒ ดนตรีอะคูสติคและการผสมผสานทางดนตรี	๑๓๐
๘.๓ การบรรเลงเดี่ยวและการเล่นดนตรีแบบรวมวง	๑๓๒
๘.๔ การประเมินความสามารถทางดนตรี.....	๑๓๖
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๑๓๙
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๑๓๙
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๑๓๙

บรรณานุกรม ๑๔๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

การสร้างสรรคงานดนตรี

ตัวชี้วัด

ศ ๒.๑ ม.๔-๖/๓ อธิบายเหตุผลที่คนต่างวัฒนธรรมสร้างสรรค์งานดนตรีแตกต่างกัน (ตัวชี้วัดปลายทาง)

แนวคิดสำคัญ

การสร้างสรรคงานดนตรีในแต่ละวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากหลายปัจจัย แต่ที่สำคัญและมีผลให้งานดนตรีของแต่ละวัฒนธรรมมีความแตกต่างกัน ได้แก่ ปัจจัยด้านความเชื่อ ศาสนา วิถีชีวิต รวมไปถึงเทคโนโลยี

สาระการเรียนรู้

- ๑.๑ ความเชื่อกับการสร้างสรรค์งานดนตรี
- ๑.๒ ศาสนากับการสร้างสรรค์งานดนตรี
- ๑.๓ วิถีชีวิตกับการสร้างสรรค์งานดนตรี
- ๑.๔ เทคโนโลยีกับการสร้างสรรค์งานดนตรี

คำถามนำสู่บทเรียน

นักเรียนคิดว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้แต่ละวัฒนธรรมสร้างสรรค์งานดนตรีแตกต่างกันมีอะไรบ้าง

มนุษย์อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม หรือกล่าวได้อีกอย่างว่ามนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคม ด้วยพฤติกรรมในช่วงต้นจึงทำให้มีบรรทัดฐานทางสังคม หรือกิจกรรมบางอย่างที่มนุษย์ในสังคมส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกัน โดยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถูกส่งสืบทอดและหลอมรวมกันจนกลายเป็นวัฒนธรรม (Culture) ประกอบกับมนุษย์อาศัยอยู่เกือบทั่วทุกมุมโลก ทำให้เกิดความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ภาษา และศิลปะแขนงต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งดนตรี (Music)

ดนตรีถูกถือว่าเป็นศิลปะแขนงหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์นำเสียง (Sound) มาจัดวางหรือเรียบเรียง (Compose) อย่างมีตรรกะขึ้นเชิงด้วยความคิดสร้างสรรค์ออกมาเป็นดนตรีหรือบทเพลงต่าง ๆ โดยบทเพลงแต่ละบทมีจุดประสงค์ที่เหมือนและต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นเพื่อแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ เพื่อสร้างความสุขความบันเทิง หรืออาจเพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ฟังก็สามารถเป็นไปได้เช่นกัน

การสร้างสรรคงานดนตรีในแต่ละวัฒนธรรมนั้นเกิดขึ้นจากหลายปัจจัย ซึ่งปัจจัยเหล่านั้นอาจขึ้นอยู่กับความเชื่อ ศาสนา วิถีชีวิต รวมไปถึงเทคโนโลยี และปัจจัยอื่น ๆ อีกมากมาย อย่างไรก็ตามสามารถอธิบายถึงปัจจัยในการสร้างสรรค์ผลงานดนตรีในแต่ละวัฒนธรรมโดยภาพรวมได้ ดังต่อไปนี้

๑.๑ ความเชื่อกับการสร้างสรรค์งานดนตรี

ณรงค์ เขียนทองกุล (๒๕๔๑) กล่าวว่า “ความเชื่อเกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่มีมนุษย์เกิดขึ้นในโลก เนื่องจากมนุษย์มีความรู้สึกนึกคิด มีจิตใจ และอารมณ์ที่ต่างกันตามสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้น” ในอดีตมนุษย์ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น กลางคืน กลางวัน ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด ทำให้เกิดความกลัว และเชื่อว่าปรากฏการณ์เหล่านั้นคือ ความไม่พอใจของสิ่งที่ไม่มีตัวตน สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ หรือเทพเจ้า มนุษย์จึงคิดค้นพิธีกรรมบูชา หรือการบวงสรวงขึ้นเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและช่วยบรรเทาความหวาดกลัวจากสิ่งที่ไม่สามารถอธิบายได้ แม้เพียงเท่านี้ดนตรียังเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมเหล่านั้นอีกด้วย อาจเป็นเพราะมนุษย์เชื่อว่าการบรรเลงดนตรีเป็นการสื่อสารกับสิ่งที่มีพลังอำนาจเหนือมนุษย์นั่นเอง

ดนตรีที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นบนพื้นฐานทางความเชื่อ มักมีไว้สำหรับใช้ประกอบพิธีกรรมบูชาหรือการบวงสรวง สามารถเรียกอีกอย่างว่า ดนตรีพิธีกรรม (Ritual Music) ซึ่งในปัจจุบันยังสามารถพบเห็นดนตรีลักษณะดังกล่าวจากวัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ สำหรับวัฒนธรรมดนตรีของประเทศไทย หรือเรียกอีกอย่างว่า ดนตรีไทย นั้นเต็มไปด้วยความเชื่อ ดังนั้นจะพบดนตรีพิธีกรรมได้โดยทั่วไป เช่น เพลงองค์พระพิราพ เพลงตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ เพลงสาธุการ

เพลงองค์พระพิราพ เป็นบทเพลงที่ใช้ประกอบพิธีไหว้ครู บรรเลงเพื่ออัญเชิญ “พระพิราพ” (รูปที่ ๑.๑) เข้าร่วมพิธี ตามความเชื่อของนักดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทยที่เคารพพระพิราพเป็นเทพสูงสุดองค์หนึ่ง เปรียบเสมือนครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้คนสำคัญ ด้วยความเชื่อดังกล่าวทำให้อีกกันว่า เพลงองค์พระพิราพ “เป็นเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงสุดของการเรียนหน้าพาทย์ ต้องบวชเรียนก่อนมีอายุ ๓๐ ปี” (ณรงค์ เขียนทองกุล, ๒๕๔๑) ซึ่งเป็นเพลงที่มีความศักดิ์สิทธิ์มาก นอกจากนี้ยังมีข้อปฏิบัติ

ต่าง ๆ อีกมากมายที่ต้องถือปฏิบัติถึงจะทำให้เป็นผู้ที่สามารถเรียนและบรรเลงเพลงองค์พระพิราพได้ รวมไปถึงผู้นั้นต้องผ่านการเรียนการฝึกฝนเพลงหน้าพาทย์ขั้นต้น และเพลงหน้าพาทย์ชั้นกลางเสียก่อน เช่น เพลงร่ำสามลา (ตัวอย่างที่ ๑.๑) ซึ่งอยู่ในชุดเพลงโหมโรงเช้าและโหมโรงเย็น

ตัวอย่างที่ ๑.๑ เพลงร่ำสามลา

---	---	---	---	---	---	---	---
---	---	---	---	---	---	---	---
-ฟ--	---	-ม-ม-	---	-ด--	---	-ร-ม	---
-ม-ร	---	---	---	-ท-ล	---	-ด--	---
---	-ม-ม	-ม-ม	-ม-ม	-ม-ม	---	---	---
-ม--	-ม--	-ม--	-ม--	-ม--	---	---	---

รูปที่ ๑.๑ เศียรพระพิราพ

หมายเหตุ. จาก สืบตำนาน “พระพิราพ” คือ พระอิศวรอมตาร, โดย พรหมพิริยะ จันทรเพ็ญ, ๒๕๖๓, The Thai Press (<https://www.thethaipress.com/2020/24941>).

บทเพลงสาธุการ (ตัวอย่างที่ ๑.๒) เป็นอีกหนึ่งบทเพลงที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นจากพื้นฐานทางความเชื่อ โดยทั่วไปบทเพลงนี้มักจะถูกบรรเลงเพื่อประกอบพิธีงานมงคลทั่วไป รวมไปถึงพิธีไหว้ครูด้วยเช่นกัน ธนิต อยู่โพธิ์ (๒๕๑๗) กล่าวถึงตำนานต้นกำเนิดของบทเพลงสาธุการไว้ว่า บทเพลงนี้ถือกำเนิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อทางศาสนาพุทธและพราหมณ์-ฮินดู เชื่อกันว่าครั้งหนึ่งเกิดเหตุการณ์ข้อพิพาทระหว่างพระพุทธเจ้าและพระอิศวร จนท้ายที่สุดพระอิศวรต้องหาปัญญาธิบาย (วงดนตรีลักษณะหนึ่งของวัฒนธรรมอินเดีย) เพื่อมาประโคนบทเพลงถวายเป็นพุทธบูชา และเรียกบทเพลงดังกล่าวว่าบทเพลงสาธุการ ยุคสมัยต่อ ๆ มา จึงถือว่าสาธุการเป็นเพลงที่มีความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นเพลงครุสำคัญอีกหนึ่งบทเช่นกัน

ตัวอย่างที่ ๑.๒ เพลงสาธุการ ทำนองเริ่มต้น

ฆ้อง ๑	---	---	---	-ช-ล	-ล-ล	-ล--	ลล--	ชช-ร
	---	---	---	-ช-ล	-ร-ม	-ร-ล	---	---
ระนาด ๑	-ช ล ท	-ท ร ม	ช ล ท ช	ล ท-ล	-ม ร ท	-ล-ฟ	---	---

ฆ้อง ๒	---	-ล--	ร-ร--	ม-ม-ฟ	-ล-ท	-ล--	ฟ-ฟ--	ม-ม-ร
	---	-ม-ร	---	---	-ล-ท	-ล-ฟ	---	---
ระนาด ๒	ด ล ท ด	ร ท ด ร	ม ด ร ม	ฟ ร ม ฟ	ล ท ล ช	ฟ ม ร ล	ท ด ร ม	ล ฟ ม ร

ทั้งเพลงร่ำสามลาและเพลงสาธุการ เป็นเพียงตัวอย่างงานดนตรีที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นจากปัจจัยทางความเชื่อในกระแสดนตรีหลักของไทยเท่านั้น ซึ่งตามจริงในประเทศไทยยังมีชาติพันธุ์หรือกลุ่มชนอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งล้วนแต่มีวัฒนธรรมดนตรีเป็นของตนเอง กล่าวได้อีกอย่างว่าเป็นวัฒนธรรมดนตรีที่อยู่นอกกระแสหลักของประเทศไทย โดยส่วนใหญ่ดนตรี หรือบทเพลงเหล่านั้นมักมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อทั้งสิ้น

อนุลักษณ์ อาสาสุ (๒๕๕๓) ได้ศึกษาเกี่ยวกับดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้าจากคณะหมอลำผีฟ้า บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดดู่ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ตามความเชื่อโบราณในท้องถิ่นเชื่อกันว่า “ผีฟ้า” ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังอำนาจสูงสุด พิธีกรรมรำผีฟ้าเป็นพิธีที่จัดขึ้นสำหรับอัญเชิญผีฟ้า และขอพลังอำนาจผีฟ้าบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ หรืออาการผิดปกติต่าง ๆ ให้กับผู้ป่วย โดยพิธีกรรมรำผีฟ้ามี “แคน” (รูปที่ ๑.๒) เป็นเครื่องดนตรีหลักในการบรรเลงบทเพลงประกอบตั้งแต่เริ่มพิธีกรรมไปจนถึงตอนสุดท้ายของพิธีกรรม

รูปที่ ๑.๒ แคน

บทเพลงที่ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้าของคณะหมอลำผีฟ้า บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดดุม อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ มีด้วยกันทั้งหมด ๗ บท ได้แก่

๑. ลายสุดสะแนน
๒. ลายสร้อยน้อย
๓. ลายสร้อยใหญ่
๔. ลายเปื้อนชัย
๕. ลายติดสุด
๖. ลายอ่วยลงลาย
๗. ลายแมงมุดอมดอก

ลายแคน หรือบทเพลงเหล่านี้ล้วนแต่เป็นท่วงทำนองที่เก่าแก่โบราณ และไม่ทราบผู้ประพันธ์ที่แน่ชัด คนในท้องถิ่นเชื่อกันว่าบทเพลงประกอบพิธีกรรมเหล่านี้ บรรเลงเพื่อกล่อมเกลารำผีฟ้าให้เกิดความพึงพอใจ และดลบันดาลให้อาการเจ็บป่วยต่าง ๆ นั้นหายไประวมไปถึงเป็นการขอขมา และสร้างความสนุกสนานให้เป็นที่พอใจแก่ผีตนอื่นที่ก่อให้เกิดอาการผิดปกติ ตามความเชื่อว่าเป็นการอ่อนน้อมขอผีให้หยุดทำร้ายปวญนั่นเอง

ตัวอย่างที่ ๑.๓ ลายสุดสะแนน

นายลอง ดำรงเชื้อ (หมอแคน)

เกริ่นขึ้น

ปิดซีสุดเสียง เสพขวา ลา และมี สูง

---	ล	---	---	---	---	---	---
---	- ด - ร	- ม ร ด	ร ม ด ร	- ม ร ด	ร ม ร ม	ซ ม ร ด	ล ด ร ล
- ด - ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร	- ร - ด	ร ม ด ร	- ม ร ด	ม ร - ร
- ร - ด	ร ม ร ม	ซ ม ร ด	ล ด ร ล	ด ร ด ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร

ตัวอย่างที่ ๑.๔ ลายอ่วยลงลาย

นายลอง ดำรงเชื้อ (หมอแคน)

ท่อนที่ ๑

ปิดซีสุดเสียง เสพขวา มี

---	- ท ซ ล	- ล - ซ	ล ท ซ ล	- ท ล ซ	ร ซ ล ท	ซ ล ซ ม	- ท ซ ล
- ท ล ซ	ท ล - ล	- ท ล ซ	ร ซ ล ท	ร ท ล ซ	ร ซ ล ท	- ร - ร	ท ร - ท
- ร - ร	ท ร - ท	- ท ล ท	ร ท ล ซ	ร ซ ล ท	ซ ล ซ ม	- ท ซ ล	

สำหรับภาคใต้ของประเทศไทยก็มีดนตรีที่ถูกสร้างสรรค์ และถูกเชื่อมโยงเข้ากับความเชื่อที่นำสนใจเช่นกัน โดยวัฒนธรรมดนตรีที่หลอมรวมเข้ากับความเชื่ออันเป็นเอกลักษณ์และโดดเด่นของภาคใต้อย่างหนึ่งคือ “วงดนตรีกาหลอ หรือดนตรีกาหลอ” ซึ่งทั่วไปแล้วเป็น “วงดนตรีพิธีกรรมแบบแผนเคร่งครัดที่มีกล่าวก่อนว่าใช้สำหรับพิธีศพ” (ทรงพล เลิศกอบกุล, ๒๕๖๓) อาจเป็นเพราะคำว่า กาหลอ “มีความหมายเกี่ยวข้องกับเทพแห่งศิลปะการแสดงและเทพแห่งความตาย” (ปานตา ศรีคง, ๒๕๖๐)

รูปที่ ๑.๓ วงดนตรีกาหลอ คณะกาหลอครูสมพงศ์ บุญมาเกิด

หมายเหตุ. จาก พิธีกรรมและความเชื่อดนตรีกาหลอ คณะครูสมพงศ์ บุญมาเกิด (น. ๔๔), โดย ปานตา ศรีคง, ๒๕๖๐, คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทรงพล เลิศกอบกุล (๒๕๖๓) อธิบายเพิ่มเติมว่า หากพิจารณาหลักฐานต่าง ๆ แล้วแรกเริ่มวงดนตรีกาหลอมีไว้บรรเลงประกอบพิธีกรรมงานมงคลต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้มีไว้บรรเลงประกอบพิธีศพเป็นหลัก แต่ด้วยยุคสมัยและกาลเวลาที่ผ่านไปจึงค่อย ๆ เปลี่ยนบทบาทของวงดนตรีกาหลอในสังคมภาคใต้จนกลายเป็นวงดนตรีที่มีภาพลักษณ์เน้นหนักไปในการบรรเลงประกอบพิธีศพเหมือนอย่างในปัจจุบันถึงอย่างไรก็ตามความเห็นของผู้เขียนไม่ว่าวงดนตรีกาหลอจะมีไว้สำหรับบรรเลงประกอบพิธีกรรมลักษณะใดก็ตาม วงดนตรีกาหลอก็ยังคงเป็นวงดนตรีที่มีความศักดิ์สิทธิ์ในตัวเอง และเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมดนตรีภาคใต้ของประเทศไทยที่มีความผูกพันอยู่กับความเชื่ออย่างแนบชิดโดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้

บทเพลงที่วงดนตรีกาหลอใช้บรรเลงล้วนแต่เป็นบทเพลงสำหรับประกอบพิธีกรรมทั้งสิ้น บางคณะ (วง) จะบรรเลงทั้งหมด ๗ บท อีกคณะหนึ่งอาจจะบรรเลง ๑๒ บท กล่าวได้ว่าบทเพลงที่วงดนตรีกาหลอใช้บรรเลงนั้นมีจำนวนที่ไม่แน่ชัดขึ้นอยู่กับแต่ละคณะ โดยปานตา ศรีคง (๒๕๖๐) กล่าวว่า สำหรับคณะกาหลอครูสมพงศ์ บุญมาเกิด มีบทเพลงที่ใช้บรรเลงมากถึง ๒๐ บท โดยสามารถแบ่งบทเพลงออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มเพลงที่มีคาลากำกับ มีจำนวนทั้งหมด ๑๒ บท

(๑) เพลงยายแก่ขอไฟ	(๒) เพลงไหว้พระ
(๓) เพลงล่อบัด	(๔) เพลงขันซ์เพชร
(๕) เพลงลาพระ	(๖) เพลงไม้พัน
(๗) เพลงทอมท่อม	(๘) เพลงสุรียน
(๙) เพลงทองศรี	(๑๐) เพลงนกเปล้า
(๑๑) เพลงพรายแก้วพรายทอง	(๑๒) เพลงนกที่ทิด

๒. กลุ่มเพลงที่ไม่มีคาลากำกับ มีจำนวนทั้งหมด ๘ บท

(๑) เพลงเหยี่ยวเล่นลม	(๒) เพลงแสงทอง
(๓) เพลงหัดบดฝ้าย	(๔) เพลงนกกรง
(๕) เพลงเลศพระพาย	(๖) เพลงกระต่ายติดแก้ว
(๗) เพลงมอญ	(๘) เพลงสาม

โดยแต่ละบทเพลงใช้บรรเลงในขณะประกอบพิธีกรรม ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑.๑ กลุ่มที่ ๑ เพลงที่มีคาลากำกับ จำนวนทั้งหมด ๑๒ บทเพลง

ลำดับ	ชื่อเพลง	พิธีกรรมที่ใช้บรรเลงประกอบ
๑	ยายแก่ขอไฟ	ตอนจุดเทียนของทุกช่วงเวลา
๒	ไหว้พระ	หลังจากการจุดเทียน ใช้ในการไหว้พระรัตนตรัย พ่อแม่ ครู
๓	ล่อบัด	พิธีกรรมบูชาครูด้วยเครื่องประกอบพิธีกรรมในโรงกาหลอ
๔	ขันซ์เพชร	ไหว้พระ
๕	ลาพระ	หลังจากสิ้นสุดการบริการคาลา
๖	ไม้พัน	แห่ศพมาถึงวัดและตั้งศพบนเมรุเรียบร้อยแล้ว
๗	ทอมท่อม	นำขบวนจากบ้านมาสู่วัด และจากวัดไปสู่ป่าช้า
๘	สุรียน	เมื่อถึงบริเวณป่าช้า ใช้ในการเบิกทางขอเจ้าเปรว
๙	ทองศรี	เชิญดวงวิญญาณตนต่าง ๆ มารับศีลก่อนสวดมนต์ทำวัตรเช้า
๑๐	นกเปล้า	ตอนเข้าก่อนนกอออกจากโรง
๑๑	พรายแก้วพรายทอง	พิธีเดินวนรอบเมรุ
๑๒	นกที่ทิด	เมื่อตั้งศพบนเมรุเรียบร้อยแล้ว

หมายเหตุ. จาก พิธีกรรมและความเชื่อดนตรีกาหลอ คณะครูสมพงศ์ บุญมาเกิด (น. ๕๑), โดย ปานดา ศรีคง, ๒๕๖๐, คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ตารางที่ ๑.๒ กลุ่มที่ ๒ เพลงที่ไม่มีคาลากำกับ จำนวนทั้งหมด ๘ บทเพลง

ลำดับ	ชื่อเพลง	พิธีกรรมที่ใช้บรรเลงประกอบ
๑	เหยี่ยวเล่นลม	เมื่อมีการเปิดทางเพื่อส่งให้วิญญาณไปสู่สุคติ
๒	แสงทอง	เมื่อเห็นแสงอาทิตย์ครั้งแรกของวันนั้น ๆ
๓	หัดบดฝ้าย	เมื่อไฟลุกท่วมโรง
๔	นกกรง	เมื่อเข้าเขตบริเวณป่าช้า
๕	เลศพระพาย	ระหว่างการประชุมเพลิงให้พระพายช่วยให้ไฟลุกโชติช่วงไม่ดับ
๖	กระต่ายติดแก้ว	ยามว่างจากพิธีกรรมต่าง ๆ
๗	มอญ	ยามว่างจากพิธีกรรมต่าง ๆ
๘	สาม	ตอนเสร็จพิธีกาหลอ เพื่อจัดอันตราย

หมายเหตุ. จาก พิธีกรรมและความเชื่อดนตรีกาหลอ คณะครูสมพงศ์ บุญมาเกิด (น. ๕๒), โดย ปานดา ศรีคง, ๒๕๖๐, คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ตัวอย่างที่ ๑.๕ เพลงยายแก่ขอไฟ (บางส่วน) ฉบับคณะกาหลอครูสมพงศ์ บุญมาเกิด

----	- ม - ท	--- ร	--- ร	----	----	--- ม	- ร - ท
----	--- ร	----	- ม - ร	----	----	----	----
----	----	----	----	--- ร	--- ร	- ม - ร	--- ร
----	- ร - ม	- ร - ม	- พ - ร	----	- ร - ม	- ร - ท	- ม - ท

ตัวอย่างที่ ๑.๖ เนื้อร้องเพลงเลศพระพาย ฉบับคณะกาหลอครูสมพงศ์ บุญมาเกิด

พระพายเจ้าเฮอ	พัดมาให้คล่อง
พัดมาให้ถูกโรงทอง	พัดมาให้ต้อง
ต้องเข้าโรงทอง	พระพายเจ้าเฮอ*

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

ครูแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มละ ๔ คน แล้วให้นักเรียนฟังเพลงยอยศพระลอ โดยมีนาวดรีพวงค์ มุกดา เป็นผู้ประพันธ์ คำร้อง และนายมนตร์ ตรีมาท เป็นผู้ประพันธ์ทำนอง จากนั้นให้สมาชิกแต่ละกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์ว่าเพลงยอยศพระลอ สะท้อนถึงความเชื่อหรือไม่ หากสื่อถึงความเชื่อ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับอะไร และปรากฏในเรื่องว่าอย่างไร แล้วออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน จากนั้นให้นักเรียนทุกคนร่วมกันอภิปรายและสรุปข้อมูลในชั้นเรียน

*หมายเหตุ. จาก พิธีกรรมและความเชื่อดนตรีกาหลอ คณะครูสมพงศ์ บุญมาเกิด (น. ๑๖๐), โดย ปานดา ศรีคง, ๒๕๖๐, คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

๑.๒ ศาสนากับการสร้างสรรค์งานดนตรี

ดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ว่าความเชื่ออยู่กับมนุษย์มาตั้งแต่โบราณกาล จากความเชื่อในปรากฏการณ์ธรรมชาติและอื่น ๆ อีกมากมาย เริ่มก่อตัวสั่งสมและตกผลึกเป็นคำสอนซึ่งสามารถสร้างความศรัทธาให้กับมนุษย์หมู่มาจนกลายเป็นศาสนา หากพิจารณาคำว่า “ศาสนา” บนรากศัพท์ภาษาสันสกฤต “...ศาสนาอาจเป็นข้อบัญญัติจากอำนาจภายนอกที่มองไม่เห็นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต จุดหมายสุดท้าย หรือหลักการอยู่ร่วมกับผู้อื่น นอกจากนี้ ศาสนายังอาจหมายถึงการปกครองจิตใจโดยอาศัยหลักคุณธรรมภายใน และยังหมายถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยก็ได้” (สุมาลี มหณรงค์ชัย, ๒๕๖๓)

ในมุมมองของผู้เขียน ศาสนาเป็นแนวทางหนึ่งในการประพฤติตน หรือในอีกแง่หนึ่งอาจเรียกว่า “ที่พึ่งทางใจ และ/หรือที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ” ไม่เพียงเท่านั้นระดับหรือความเข้มข้นจริงจังในการปฏิบัติตนตามคำสอนของศาสนาหนึ่ง ๆ ก็ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเชื่อว่าทุกศาสนาที่ปรากฏขึ้นบนโลก ส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นจากจุดประสงค์ที่ดีเสมอ เพียงอาจมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลใดกลุ่มบุคคลตีความศาสนาจนผิดเพี้ยนไปจากเดิม

จากข้างต้นจะพอเห็นได้ว่าความเชื่อและศาสนาเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกันอยู่ตลอดเวลา หากที่จะแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน ดังนั้น หากย้อนกลับไปพิจารณาตัวอย่างบทเพลงต่าง ๆ ในหัวข้อ ๑.๑ ความเชื่อกับการสร้างสรรค์งานดนตรี จะเห็นได้ว่าหลาย ๆ บทเพลงมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาไม่ว่าจะเป็น สาธุการและวัธสามลา รวมไปถึงดนตรีกาหลอที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู อีกทั้งบทเพลงต่าง ๆ ที่ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า ซึ่งเราสามารถกล่าวได้ว่าบทเพลงเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อและศาสนาอย่างปฏิเสธไม่ได้ ทำให้เห็นได้ว่าความจริงแล้วประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีความหลากหลายทางความเชื่อและศาสนาเป็นอย่างมาก ดังนั้นการที่จะกล่าวว่าเมืองไทยเป็นเมืองพุทธแบบในอดีตที่ผ่านมาอันอาจจะไม่เพียงพออีกต่อไปแล้วกับความหลากหลายที่เกิดขึ้นภายใต้สังคมไทยปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ดนตรีหรือบทเพลงที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อศาสนา หรือมีจุดประสงค์หลัก คือ การรับใช้ศาสนานั้นมีอยู่มากมายหลากหลายรูปแบบ และแบ่งออกได้หลายลักษณะไม่ว่าจะเป็น เพลงในโบสถ์ (Sacred Music) เพลงสวดหรือเพลง찬ต์ (Chant) เพลงร้องศาสนาพิธี (Mass) และเพลงสวดฮิม (Hymn) รวมไปถึงบางบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นโดยนำบทสวดมาใส่ทำนอง หรืออาจประพันธ์ขึ้นเพื่อแสดงออกถึงความเลื่อมใสศรัทธาที่มีต่อศาสนานั้น ๆ ก็เป็นไปได้อีก

มาลาพวงดอกไม้ เป็นเพลงราวงพื้นบ้านของไทยที่มีเนื้อเพลงบรรยายถึงศาสนาพุทธ ซึ่ง “สะท้อนให้เห็นถึงสังคมที่นับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมการกราบบูชาพระรัตนตรัยด้วยดอกไม้ธูปเทียน” (เลอพงศ์ กัณหา, ๒๕๕๔) เพลงบทนี้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดจากความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ความปลื้มปิติ ความสุขใจ สบายใจที่ได้สักการบูชาพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์

ตัวอย่างที่ ๑.๗ มาลาพวงดอกไม้ : ราวงพื้นบ้าน บ้านดอนคา

$\text{♩} = 120$

มา ลา พวง ดอก ไม้ มา ลา พวง ดอก ไม้ มา ตั้ง ไว้ ที่ ภู ขา

ขอ ภู ขา แต่ พระ พุทธ ที่ ได้ ตรัส รู้ มา ขอ ภู ขา แต่ พระ

สงฆ์ ผู้ ทรง ธรรม วิ นัย พุทธ ธิง วัน ทา มิ ธิม มัง วัน ทา มิ ครบ ทั่ว

สิ้น รัต ตะ นะ ดริย ลิบ นัว ต่าง รูป เทียน ยก ขึ้น เหนือ

เศียร ถ วาย วัน ทา กราบ พระ ป ฎิ มา ขอ อ ภัย ด้วย เทอญ

นอกจากนี้ ในสังคมไทยยังนำบทสวดจากศาสนาพุทธนิกายต่าง ๆ มาประพันธ์ใส่ทำนอง จังหวะ และเสียงประสาน รวมไปถึงเลือกใช้เครื่องดนตรีที่มีสีสันเสียง (Tone Color) เหมาะกับลีลาในแบบของบทสวดอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นบทสวดเจ้าแม่กวณโณ ทำนองสรภัญญะ และอื่น ๆ อีกมากมาย

ตัวอย่างที่ ๑.๘ บทสวดพระพุทธรูป : ทำนองสรภัญญะ

องค์ไฉนพระสัมพุทธ	สุวิสุทธสันดาน
ดัดมุเลศสมาร	บ มิหม่นมิหมองมัว
หนึ่งนในพระทัยท่าน	ก็เบิกบานคือดอกบัว
ราศี บ พันพัว	สุวคนธกำจร
องค์ใดประกอบด้วย	พระกรุณาตั้งสาด
โปรดหมู่ประชาร	มละโสมกันดาร

ชี้ทางบรรเทาทุกข์	และซัสซุเกษมสานต์
ชี้ทางพระนฤพาน	อันพันศุภวิโยคภัย
พร้อมเบญจพิพิธจัก-	ขจรวิมลไส
เห็นเหตุที่ใกล้ไกล	ก็เจนจบประจักษ์จริง
กำจัดน้ำใจหยาบ	สันดานบาปแห่งชายหญิง
สัตว์โลกได้พึงฟัง	มละบาปบำเพ็ญบุญ
ข้าฯ ขอประณตน์อม	ศีรเกล้าบังคมคุณ
สัมพุทธารุณ-	ณภาพนั้น นิรันดร์ฯ"

สำหรับวัฒนธรรมตะวันตกโดยเฉพาะชาวยุโรปส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ และมักมีวัฒนธรรมการใช้บทเพลงสรรเสริญพระเจ้ามาตั้งแต่อดีต จนกล่าวได้ว่าดนตรีหรือบทเพลงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในศาสนาคริสต์ ทำให้เกิดบทเพลงลักษณะหนึ่งขึ้นเรียกว่า เพลงในโบสถ์ โดยมีไว้สำหรับ “บรรเลงในโบสถ์สำหรับประกอบพิธีกรรม” (ณัชชา พันธุ์เจริญ, ๒๕๕๔) หากพิจารณาโดยภาพรวมแล้วเพลงในโบสถ์สามารถแยกย่อยได้อีกหลายลักษณะ เช่น เพลงสวดอิมหรือเพลงนมัสการ เพลงขานต์

ปันเจลิงกัว (Pange Lingua) เป็นหนึ่งในเพลงขานต์ที่มีความเก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์ภายในตัว เนื่องจากเชื่อกันว่าเป็นการนำบทสวดมากำหนดระดับเสียงและรูปแบบจังหวะอย่างหลวม ๆ จนมีลักษณะเป็นทำนองเพลง โดยมีสมเด็จพระสันตะปาปาเกรกอรีที่ ๑ (Pope Gregory I) เป็นผู้นำในการรวบรวมบทสวดต่าง ๆ ขึ้นมาเป็นเพลงขานต์ชุดหนึ่ง และมักถูกเรียกว่า “เกรกอเรียนขานต์ หรือเพลงสวดเกรกอเรียน (Gregorian Chant)” ซึ่งบทสวดเหล่านั้นส่วนใหญ่จะเป็นภาษาลาติน

ตัวอย่างที่ ๑.๙ เพลงขานต์ : ปันเจลิงกัว, พอล กิบสัน เรียบเรียง

Pange Lingua: Paul Gibson, arr.

Choir, unis.

Pan - ge lin - gua glo - ri - o - si Cor - po - ris my - ste - ri - um

San - gui - nis - que pre - ti - o - si, Quem in mun - di pre - ti - um

Fru - ctus ven - tris ge - ne - ro - si Rex ef - fu - dit Gen - ti - um

*หมายเหตุ. จาก คู่มือ สวดมนต์หมู่ สรรเสริญพระรัตนตรัย ทำนองสรภัญญะ (น. ๑๑-๑๒), โดย สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๖๔, หัวข้อสั้นจากัดโรงพิมพ์อักษรไทย.

“แมส หรือเพลงร้องศาสนพิธี (Mass)” (ณัชชา พันธุ์เจริญ, ๒๕๕๔) เป็นบทเพลงในโบสถ์ลักษณะหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากสำหรับวัฒนธรรมตะวันตก เนื่องจากแมสมีไว้ประกอบ “พิธีมิสซาบูชาขอบพระคุณ (Missa) เป็นพิธีที่สำคัญที่สุดในศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก...เพื่อระลึกถึงการรับประทานอาหารค่ำมื้อสุดท้ายของพระเยซูกับสานุศิษย์” (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, ๒๕๕๗)

แมสจะมีย่อยด้วยกัน ๒ ลักษณะ คือ บทเพลงภาคปกติ (The Ordinary of the Mass) และบทเพลงภาคเฉพาะ (The Proper of the Mass) โดยส่วนใหญ่นักประพันธ์จะนำบทสวดแต่ละขั้นตอนในพิธีมิสซาบูชาขอบพระคุณบางส่วนมาประพันธ์ โดยสร้างสรรค์ออกมาให้เป็นท่วงทำนองที่ไพเราะ และมีความเฉพาะตัวของนักประพันธ์คนนั้น ๆ (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, ๒๕๕๗)

คีรีเอ (Kyrie) ท่อนเริ่มต้นบทเพลงแมส ในกุญแจเสียง B ไมเนอร์ (Mass in B minor) ประพันธ์โดย บาค (Bach) เป็นเพลงแมสชิ้นหนึ่งที่มีคุณค่าทางดนตรีเป็นอย่างมากซึ่งมีความไพเราะและได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ด้วยเทคนิคการประพันธ์เพลงของบาคสะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาอันลุ่มลึกที่มีต่อคริสต์ศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ปัจจุบันผลงานชิ้นนี้ถูกนำมาบรรเลงทั้งในและนอกพิธีกรรมทางศาสนาอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีเพลงในโบสถ์อีกลักษณะหนึ่งนั่นก็คือ เพลงสวดอิมหรือเพลงนมัสการ โดยกลุ่ม บทเพลงเหล่านี้บางครั้งไม่ได้เป็นการนำบทสวดมาใช้ แต่เป็นการแต่งเนื้อร้องขึ้นใหม่ ซึ่งมักจะบรรยายหรือระลึกถึงพระเจ้าเป็นเจ้านั่นเอง สำหรับ “ในประเทศไทยคริสตจักรนิกายโปรเตสแตนต์ที่ตั้งกตศาสนาคริสต์จักรในประเทศไทย ได้จัดทำหนังสือที่เรียกว่า เพลงไทยนมัสการ ซึ่งรวบรวมเพลงคอรอล (Chorale) จากทั่วโลกมาแปลเป็นภาษาไทย และมีเพลงที่นักประพันธ์เพลงคนไทยได้ประพันธ์ขึ้นรวมทั้งหมด ๓๐๓ บท” (ทัทยา เอ็ฟเนอร์, ๒๕๖๓) ซึ่งแนวทำนองเพลงส่วนใหญ่ในหนังสือเล่มดังกล่าวมีลักษณะที่ฟังง่ายติดหู

ตัวอย่างที่ ๑.๑๐ คีรีเอ : แมส ในกุญแจเสียง B ไมเนอร์

Kyrie: Mass in B minor

Adagio

Ky - ri - e Ky - ri - e e - le - i - son, e - le - i - son,

Ky - ri - e e - le - i - son, e - le - i - son, e - le - i - son,

Ky - ri - e e - le i son, Ky - ri - e - e - le i son,

Ky - ri - e Ky - ri - e Ky - ri - e e - le i son,

Ky - ri - e Ky - ri - e Ky - ri - e e - lei son,

ตัวอย่างที่ ๑.๑๑ เพลงไทยนั้สการ : องค์พระเจ้าทรงเป็นป้อมปราการ (บางส่วน)

พระเจ้าผู้ทรงเป็นป้อมปราการ
ทรงอิทธิฤทธิ์และทรงยิ่งใหญ่
พระองค์ทรงปราบปรามอำนาจมาร
ซึ่งมีมาดั่งสายน้ำไหล
ศัตรูมนุษย์เสาะหา ตั้งแต่อดีตสืบมา
อุบายล่อลวงปวงชน หนีโดยลำพังไม่พ้น
แต่กลับถึงตายวายชีวา"

๑.๓ วิถีชีวิตกับการสร้างสรรค์งานดนตรี

วิถีชีวิต หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตประจำวันของสมาชิกในสังคม โดยปฏิบัติซ้ำ ๆ กันจนกลายเป็นวัฏจักรวงจรการใช้ชีวิตที่มีแบบแผนและกฎเกณฑ์ อันเป็นการสะท้อนพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงทัศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรม และคุณธรรม เหตุผลที่วิถีชีวิตเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการสร้างสรรค์งานดนตรีนั้น เนื่องจากดนตรีเป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยภูมิปัญญา เพื่อเป็นประโยชน์ในด้านความบันเทิงหรือใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และเรื่องราวต่าง ๆ ที่สะท้อนสภาพความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรมทางสังคม หรือใช้เป็นสื่อในการให้ความรู้และอบรมสั่งสอนสมาชิกในสังคม สำหรับสังคมไทยที่มีรากฐานมาจากสังคมเกษตรกรรมจึงคุ้นเคยกับธรรมชาติ การปลูกข้าว ไถนา ทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์เป็นอย่างดี รวมไปถึงการร่วมแรงร่วมใจช่วยกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน ทำให้เกิดบทเพลงที่สะท้อนเรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ความเป็นไทยขึ้น เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงพื้นบ้าน เพลงไทยเดิม เพลงลูกทุ่ง เพลงลูกกรุง เพลงเพื่อชีวิต

เพิ่มเติมเสริมความรู้

ดนตรีพื้นบ้านหรือเพลงพื้นบ้าน เป็นเพลงประเภทหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ทั้งด้านการใช้ภาษาในการขับร้อง เครื่องดนตรี และทำนองเพลง ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ภาคเหนือมีเพลงพื้นบ้าน เรียกว่า ขอ โดยมีปี่ ซึง และสะล้อ เป็นเครื่องดนตรีบรรเลงเพลงประกอบ การขับร้อง จังหวัดนครราชสีมาเพลงพื้นบ้าน เรียกว่า เพลงโคราช ที่ขับร้องด้วยภาษาโคราช และไม่มีดนตรีประกอบ

*หมายเหตุ. จาก ๒๔:พระเจ้าผู้ทรงเป็นป้อมปราการ, โดย Trang Church, ๒๕๕๕, YouTube (<https://www.youtube.com/watch?v=1iYvDoMJos>).

ตัวอย่างที่ ๑.๑๒ เพลงสาวรำวง เป็นแนวเพลงลูกทุ่งเพื่อชีวิต มีนาคคีตลีลหิ์ เชื้อกลาง (เศก คักคลีลหิ์) เป็นผู้ประพันธ์คำร้องและทำนองเพลง ขับร้องครั้งแรกโดยวงกะทอน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๙ เพลงสาวรำวง เป็นบทเพลงที่สะท้อนวิถีชีวิตของเยาวชนคนหนึ่งที่ต้องประกอบอาชีพสาวรำวง เพื่อหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว

คำร้องเพลงสาวรำวง

อายุสิบห้า ได้มาเป็นสาวรำวง มาใส่กระโปรงรับ ๆ แวม ๆ
ไฟสลัวมัวเหมือนคืนเดือนแรม อะร้าแอม อยู่บนพลอร์เดินรำ
เราเกิดมาเป็นคนด้อยต่ำ กระด้างกระด่า ดั่งเม็ดดินเม็ดทราย
สาวน้อยใจกล้า ต้องมาเป็นสาวรำวง นั่งตีคั้วโก้ง รอบตรไค้งจากชาย
ปากพูดจา ขอย่ามากล้ากราย นิดเดียวพอได้ ย่ามากโปนะพี่จำ
โปรตมองฉัน เป็นแค่เพียงอาหารตา เห็นใจเถิดหนา คูชาเดินรำวง
มีผู้เฒ่ากำลังเฝ้ารอ ทั้งแม่และพ่อ คอยเฝ้ารอใจบุญหนุนส่ง
จึงปล่อยลูกสาว ที่รักมาเป็นสาวรำวง จึงปล่อยลูกสาวที่รักมาเป็นสาวรำวง
ก็คงเข้าใจแล้วว่า ไยสาวใจกล้า กระโดดขึ้นบนเวที
กลืนผ้าป่า ทั้งงานวัดงานโยม มาแอมมาห้อม มาเดินฟ้อนรำวง
หนุ่มใหญ่หนุ่มน้อย เข้ามาไค้งนวลอนงค์ สามชารำวง ตะบึงจอนเหงื่อไหล
แต่สั้สันชีวิตชีวา คนบ้านไพร ขาวนาขาวไร่ เป็นสุขใจในงานบุญ
ท้องฟ้าสว่าง ยามรุ่งอรุณทัย เราเริ่มต้นใหม่ ยามเมื่อฟ้าราตรี
เปลี่ยนเวียนไป รักน้ำใจไมตรี ร้อยวันพันปี รั้บมิตรอยู่เสมอ
จากคืนนี้ คงต้องมีวันพบเจอ แล้วใครที่เหมอ ครวโบกมืออ้อลา"

*หมายเหตุ. จาก สาวรำวง กะทอน๑ ปี๒๕๒๙ (EDIT), โดย Pochn Ram2, ๒๕๖๑, YouTube (<https://www.youtube.com/watch?v=nohRkUSvkU>).

รูปที่ ๑.๔ ลักษณะของการแสดงรำวงย้อนยุคตามเนื้อเพลงสาวรำวง

หมายเหตุ. จาก สาระแก้วพื้น “รำวงย้อนยุค” หลังจบเขมามานาน แทรกซึมทุกเทศกาลจนคนเริ่มสนใจ, โดย มติชนออนไลน์, ๒๕๖๒ (https://www.matichon.co.th/region/news_1450620).

ตัวอย่างที่ ๑.๑๓ เพลงรำวงลอยกระทง เป็นแนวเพลงวอลซ์ (Waltz) มีครูแก้ว อัจฉริยะกุล เป็นผู้ประพันธ์ คำร้อง และครูเอื้อ สุนทรสนาน เป็นผู้ประพันธ์ทำนองเพลง ขับร้องครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒ โดยวงดนตรีสุนทราภรณ์ในงานวันลอยกระทงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเพลงนี้เป็นเพลงที่บรรยายถึงเอกลักษณ์ของประเพณีวันลอยกระทง

คำร้องเพลงรำวงลอยกระทง

* วันเพ็ญเดือนสิบสอง น้ำนองเต็มตลิ่ง
เราทั้งหลายชายหญิง สนุกกันจริง วันลอยกระทง
ลอย ลอยกระทง ลอย ลอยกระทง
ลอยกระทงกันแล้ว ขอเชิญน้องแก้วออกมารำวง
รำวงวันลอยกระทง รำวงวันลอยกระทง
บุญจะส่งให้เราสุขใจ บุญจะส่งให้เราสุขใจ
(ซ้ำ *)
บุญจะส่งให้เราสุขใจ บุญจะส่งให้เราสุขใจ*

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

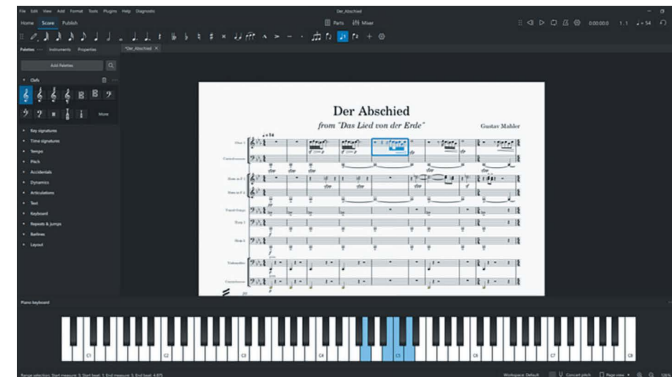
นักเรียนแบ่งกลุ่ม ๓ คน ร่วมกันถอดความเนื้อเพลงหรือคำร้องเพลงรำวงลอยกระทงว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นในวันลอยกระทงมีอะไรบ้าง จากนั้นนักเรียนทุกกลุ่มร่วมกันสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูล และร่วมกันสรุปผลกับเพื่อนในชั้นเรียน

*หมายเหตุ. จาก รำวงลอยกระทง, โดย นิมิตา, บ้านคนรักสุนทราภรณ์ (www.websuntaraporn.com/suntaraporn/lyric/postlyric.asp?GID=1086).

๑.๔ เทคโนโลยีกับการสร้างสรรค์งานดนตรี

เทคโนโลยีเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้มนุษย์ สามารถสร้างสรรค์งานดนตรีได้สะดวกมากขึ้น ในปัจจุบันด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้ผู้สามารถคิดค้นโปรแกรมช่วยงานดนตรีด้านต่าง ๆ เช่น การอัดเสียง การปรับแต่งเสียง การสร้างเสียงสังเคราะห์ การสร้างดนตรีประกอบ การบันทึกโน้ต จัดพิมพ์โน้ต เป็นต้น ซึ่งโปรแกรมเหล่านี้มีความสามารถในการช่วยงานดนตรีตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปจนถึงระดับสูงที่มีอาชีพนิยมใช้กันเป็นอย่างมาก สำหรับโปรแกรมช่วยงานดนตรีที่ควรรู้จัก มีดังนี้

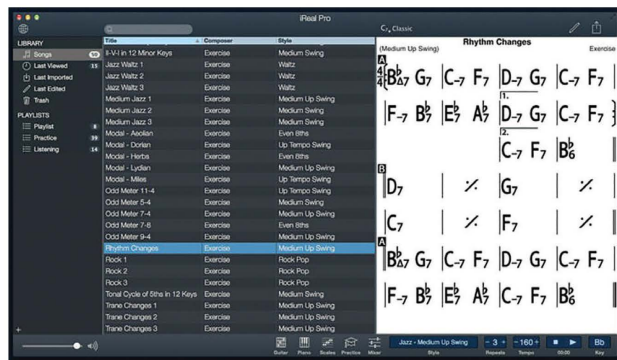
๑. โปรแกรมมิวส์สกอร์ (MuseScore) เป็นโปรแกรมที่มีไว้สำหรับการบันทึกโน้ตบนคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้โปรแกรมมิวส์สกอร์ยังแสดงระดับเสียงและเสียงของเครื่องดนตรีนั้น ๆ ให้แก่ผู้ใช้งาน นับว่าเป็นเทคโนโลยีที่ทำให้การสร้างสรรค์ผลงานดนตรีทำได้ง่ายขึ้นมากกว่าในอดีตที่ต้องบันทึกโน้ตด้วยมือ และไม่สามารถได้ยินเสียงจนกว่าจะนำไปบรรเลงจริง นอกจากนี้จะช่วยส่งเสริมด้านการสร้างสรรค์ผลงานดนตรีแล้ว โปรแกรมมิวส์สกอร์ยังเป็นประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ของแวดวงดนตรี โดยเฉพาะด้านการศึกษา เนื่องจากสามารถสร้างตัวอย่าง โน้ตเพลงที่มีความจำเป็นอย่างมากในการเรียบเรียงเขียนตำรา หนังสือ และสื่อการเรียนการสอนในลักษณะอื่น ๆ

รูปที่ ๑.๕ หน้าต่างโปรแกรมมิวส์สกอร์ (MuseScore)

หมายเหตุ. From MuseScore, by Wikipedia, 2024 (<https://en.wikipedia.org/wiki/MuseScore>).

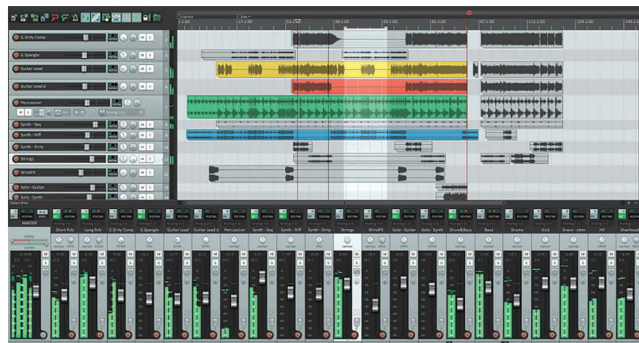
๒. ไอเรียลโปร (iReal Pro) เป็นโปรแกรมที่มีไว้สำหรับสร้างดนตรีประกอบเป็นหลัก เปรียบเสมือนมีวงดนตรีจริง ๆ มาบรรเลงร่วมกับเรา อีกทั้งสามารถปรับความช้า-เร็ว ลักษณะการบรรเลง ย้ายจุดและเสียงสร้างเสียงประสาน และอื่น ๆ กล่าวได้ว่าเป็นโปรแกรมที่ครอบคลุมตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้งานได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อแวดวงดนตรีเป็นอย่างมาก ทั้งในเชิงการบรรเลงและประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์งานดนตรีในลักษณะอื่น ๆ

รูปที่ ๑.๖ หน้าต่างโปรแกรมไอเรียลโปร (iReal Pro)

หมายเหตุ. From iReal Pro 2021 for Mac Dmg Free Download, by Ocean Of MAC (<https://oceanofmac.com/iReal-pro-2021-for-mac-free-download/>).

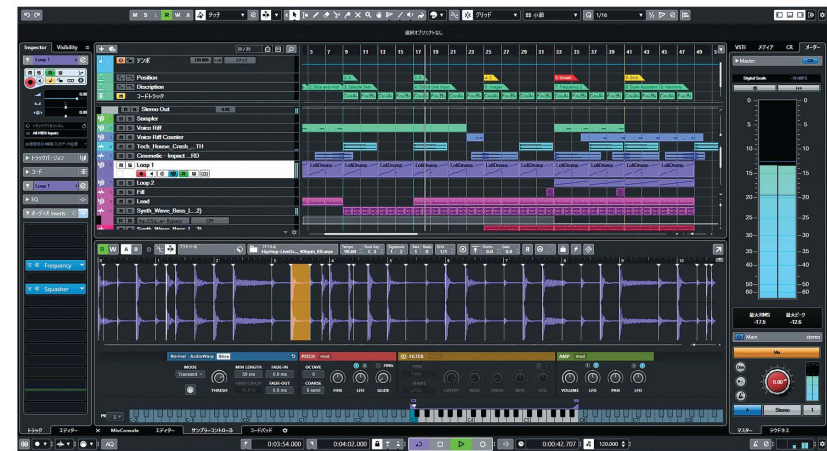
๓. โปรแกรมรีเปอร์ (Reaper) เป็นโปรแกรมที่สามารถช่วยงานดนตรีได้หลายด้านมาก ตั้งแต่สร้างเสียงสังเคราะห์ให้เหมือนกับบรรเลงเครื่องดนตรีจริง ๆ อีกทั้งรวมไฟล์เสียงให้เข้ากับภาพหรือวิดีโอ มีการประมวลผลเสียงภายใน ๖๔ บิต นำเข้า บันทึก และแสดงผลในรูปแบบสื่อต่าง ๆ เกือบทุกระดับความลึกของบิตและอัตราการสุ่มตัวอย่าง สามารถรองรับเอฟเฟกต์ปลั๊กอินและเครื่องมือเสมือนหลายพันรายการ รวมถึง VST, VST3, LV2, AU, DX และ JS และมีเอฟเฟกต์คุณภาพระดับสตูดิโอหลายร้อยรายการสำหรับการประมวลผลเสียงและ MIDI และเครื่องมือในตัวสำหรับการสร้างเอฟเฟกต์ใหม่ ซึ่งเป็นประโยชน์มากในแวดวงภาพยนตร์ และอื่น ๆ อีกมากมาย

รูปที่ ๑.๗ หน้าต่างโปรแกรมรีเปอร์ (Reaper)

หมายเหตุ. From Reaper DAW: The Ultimate Guide for Producers, by B. Lefebvre, 2024, The Vocal Market (<https://thevocalmarket.com/blogs/how-to-reaper-daw-the-ultimate-guide-for-producers>).

๔. โปรแกรมคิวเบส (Cubase) เป็นโปรแกรมช่วยงานดนตรีที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั่วโลก โปรแกรมคิวเบสเป็นโปรแกรมที่มีไว้เพื่อบันทึกเสียง ปรับแต่งเสียง ตัดต่อเสียง ตลอดจนผลิตงานดนตรี โดยเฉพาะ โปรแกรมคิวเบสถูกออกแบบและสร้างโดยผู้ที่มีความเข้าใจและเชี่ยวชาญในการบันทึกเสียง ทำให้คิวเบสเป็นโปรแกรมที่มีศักยภาพในการทำงานที่ดี สามารถช่วยให้ผู้ใช้งานสร้างสรรค์เพลงตั้งแต่ขั้นพื้นฐานไปจนถึงบทเพลงที่มีความซับซ้อนให้มีความสมบูรณ์แบบในระดับสูงได้นอกจากนี้ ทักษะการใช้โปรแกรมคิวเบสมีความจำเป็นในการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับดนตรีในยุคสมัยปัจจุบันส่งผลให้ในบางสถาบันสร้างรายวิชาที่เน้นเนื้อหาในการสอนเกี่ยวกับหลักการใช้งานโปรแกรมคิวเบส

รูปที่ ๑.๘ หน้าต่างโปรแกรมคิวเบส (Cubase)

หมายเหตุ. จาก Cubase 11 เปิดตัวใหม่ พร้อมลูกเล่นแบบจัดเต็ม, โดย Reverb Time, ๒๕๖๓ (<https://www.reverbtime.com/cubase-11/>).

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

นักเรียนร่วมกันสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชั้นเรียนว่า เทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานดนตรีหรือไม่ อย่างไร

สรุป

ความเชื่อ ศาสนา วิถีชีวิต และเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการสร้างสรรค์งานดนตรี ซึ่งวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์งานดนตรีมีหลายประการ เช่น ดนตรีที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานทางความเชื่อ ส่วนใหญ่นำไปใช้ประกอบพิธีกรรม การบูชา หรือการบวงสรวงสิ่งต่าง ๆ ดนตรีที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของศาสนา มีไว้สำหรับรับใช้ศาสนา หรือประกอบพิธีการทางศาสนา ดนตรีที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต มักถูกใช้เป็นสื่อความบันเทิง เพื่อถ่ายทอดเรื่องราว อารมณ์ ความรู้สึก เป็นการให้กำลังใจผู้ฟัง

กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้

- นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ ๔-๖ คน แต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายในหัวข้อ “ความเชื่อในสังคมไทยมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานดนตรีของไทยอย่างไรบ้าง” สรุปผลการอภิปรายลงในสมุดบันทึก แล้วส่งตัวแทนนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน
- นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ ๖-๘ คน แต่ละกลุ่มช่วยกันค้นหาบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเพื่อนำมาวิเคราะห์ว่าบทเพลงนั้นมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างไร โดยใช้ความรู้จากที่ได้ศึกษามา จากนั้นสรุปเป็นแผนที่ความคิด แล้วนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน
- นักเรียนสรุปปัจจัยสำคัญต่อการสร้างสรรค์ผลงานดนตรี เป็นแผนภาพความคิดลงในใบงานหรือสมุดบันทึก พร้อมระบายสีตกแต่งให้สวยงาม แล้วออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

นักเรียนคิดว่าเราสามารถศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ค่านิยม หรือความเชื่อของบุคคลในกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ จากเพลงหรือดนตรีพื้นบ้านได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้

- ปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อการสร้างสรรค์งานดนตรีในแต่ละวัฒนธรรม
- ความเชื่อเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์งานดนตรีอย่างไร
- บทเพลงสาธุการคืออะไร เกี่ยวข้องกับความเชื่ออย่างไร
- ศาสนามีผลต่อการสร้างสรรค์งานดนตรีอย่างไร
- นักเรียนคิดว่าวิถีชีวิตมีผลต่อการสร้างสรรค์งานดนตรีหรือไม่ เพราะอะไร